

ГРИТЕНКО О. А.,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінально-
правових дисциплін
ІНІ права та інноваційної освіти,
Дніпровський державний університет
внутрішніх справ

УДК 343.211

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.1.97>

ДЕРЖАВНА ТАЄМНИЦЯ ЯК ПРЕДМЕТ ОХОРОНИ ЗА КК ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН ТА КК УКРАЇНИ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

У статті здійснюється порівняльно-правовий аналіз державної таємниці, як предмету охорони за КК зарубіжних країн та КК України. Встановлено, що державна таємниця як предмет кримінальних правопорушень за КК України передбачена в трьох розділах, в яких передбачені окремі кримінальні правопорушення, а саме ст. 111 КК України «Державна зрада», ст. 114 КК України «Шпигунство», ст. 328. «Розголошення державної таємниці», ст. 329 «Втрата документів, що містять державну таємницю» ст. 422 «Розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю, або втрата документів чи матеріалів, що містять такі відомості». Доведено, що український законодавець забезпечує охорону відповідного предмету через охорону таких суспільних відносин, як національна безпека, режим державної таємниці та порядок несення військової служби. У КК зарубіжних країн визначення державної таємниці як предмету кримінальних правопорушень має певні подібності із КК України та відмінності. Доведено, що у КК деяких зарубіжних країн законодавець здійснює охорону досліджуваного предмету у межах таких суспільних відносин, які охороняють основи конституційного ладу і безпеки держави. Встановлено відмінність у положеннях КК України та КК зарубіжних країн, яка полягає в тому, що український законодавець здійснює охорону державної таємниці у кримінальних правопорушеннях, які пов'язані із державною зрадою, шпигунством, розголошенням державної таємниці, втратою документів, що становлять державну таємницю, які регулюється різними розділами КК України, проте, у більшості досліджуваних КК зарубіжних країн усі вищезазначені кримінальні правопорушення забезпечують охорону конституційного ладу і безпеки держави. Встановлені КК зарубіжних країн (Турецької Республіки, Туніської Республіки) у диспозиціях статей яких не йдеться про державну таємницю, в них використовуються такі предмети, як «засекречена інформація», «секрети національної оборони», проте зміст цих статей, вказує на подібність із державною таємницею.

Ключові слова: безпека держави, відомості військового характеру, втрата документів, державна таємниця, державна зрада, засекречена інформація, конституційний лад, предмет кримінального правопорушення, кримінальне правопорушення, кримінальна відповідальність, розголошення, національна безпека, секрети національної оборони, шпигунство.

Hrytenko O. A. State secret as a subject of protection of the criminal code of foreign countries and the criminal code of ukraine: comparative legal analysis

The article provides a comparative legal analysis of state secrets as a subject of protection under the Criminal Codes of foreign countries and the Criminal Code of Ukraine. It has been established that state secrets as a subject of criminal offenses

under the Criminal Code of Ukraine are provided for in three chapters, which provide for individual criminal offenses, namely Art. 111 of the Criminal Code of Ukraine "High Treason", Art. 114 of the Criminal Code of Ukraine "Espionage", Art. 328. "Divulgence of State Secrets", Art. 329 "Loss of Documents Containing State Secrets", Art. 422 "Divulgence of Military Information Constituting a State Secret, or Loss of Documents or Materials Containing Such Information". It has been proven that the Ukrainian legislator ensures the protection of the relevant subject by protecting such public relations as national security, the state secret regime and the procedure for performing military service. In the Criminal Codes of foreign countries, the definition of state secrets as a subject of criminal offenses has certain similarities with the Criminal Code and differences. It has been proven that in the Criminal Codes of some foreign countries, the legislator protects the subject under study within the framework of such public relations that protect the foundations of the constitutional order and state security. A difference has been established in the provisions of the Criminal Code of Ukraine and the Criminal Codes of foreign countries, which consists in the fact that the Ukrainian legislator protects state secrets in criminal offenses related to state objection, espionage, disclosure of state secrets, loss of documents constituting a state secret, studied by the Criminal Codes of foreign countries, all of the above-mentioned criminal offenses ensure the protection of the constitutional order and state security. The Criminal Codes of foreign countries (the Republic of Turkey, the Republic of Tunisia) established in the dispositions of articles of which there is no talk of state secrets, use such subjects as "classified information", "secrets of national defense", however, the content of these articles indicates a similarity with a state secret.

Key words: *state security, military information, loss of documents, state secret, treason, classified information, constitutional order, subject of criminal offense, criminal offense, criminal liability, disclosure, national security, secrets of national defense, espionage.*

Вступ. Державна таємниця являє собою найважливішу інформацію, критичну для функціонування країни в різних сферах її діяльності. Її витік може створити серйозну загрозу як окремим сферам державних інтересів, так і національній безпеці загалом. Тому захист державної таємниці завжди був і залишається ключовим елементом у загальній системі гарантування національної безпеки країни. Державна таємниця традиційно розглядається як важливий інструмент забезпечення національної безпеки. Інформація, що входить до складу державної таємниці, перебуває під ретельним захистом від несанкціонованого розголошення, аби уникнути загрози для безпеки держави. Це, у першу чергу, основа захисту державних інтересів. Отже, правове регулювання порядку використання державної таємниці, збереження режиму секретності цього виду інформації з позиції забезпечення інтересів національної безпеки України є важливим напрямом діяльності держави. Державна таємниця існує в усіх країнах світу, будучи невіддільною складовою суверенітету та механізмів управління державою.

Дослідженням проблем захисту державної таємниці за законодавством зарубіжних країн займалися багато вчених: Бантишев О. Ф. [1], Василенко Д. П. [2], Гбур Л.В. [3], Леонов Б. Д. [19], Понамаренко О. А. [20], Савченко А. В. [21], Хавронюк М. І. [23], Шабліста О. О. [24], Шамсутдінов О. В. [19], Шлапаченко В. М. [25], Шуп'яна М. Ю. [26], Усов Д. С. [22] та ін. Проте, в сучасних умовах потрібні нові дослідження державної таємниці як особливого виду інформації, а також більш ширший підхід до огляду КК зарубіжних країн в яких предметом охорони виступає державна таємниця.

Постановка завдання. Метою статті є порівняльно-правовий аналіз кримінально-правових норм, що регламентують охорону державної таємниці у КК зарубіжних країн та КК України, на підставі якого визначаються узагальнення щодо подібності та відмінності його правового регулювання.

Результати дослідження. У діючому КК України до кримінально-правових норм, що регламентують охорону державної таємниці, слід віднести: ст. 111 КК України «Державна зрада», ст. 114 КК України «Шпигунство», які входять до Розділу I Особливої частини «Злочин проти основ національної безпеки України»; ст. 328. «Розголошення державної таємниці», ст. 329 «Втрата документів, що містять державну таємницю», які закріплені у Розділі XIV Особливої частини «Кримінальні правопорушення у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації»; ст. 422 «Розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю, або втрата документів чи матеріалів, що містять такі відомості» встановлена Розділом XIX Особливої частини «Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення)». Отже, український законодавець забезпечує охорону відповідного предмету за допомогою трьох самостійних розділів, а відповідно визначає їх регулювання через охорону таких суспільних відносин, як національна безпека, режим державної таємниці та порядок несення військової служби [16].

У Кримінальних кодексах Азербайджанської Республіки, Республіки Казахстан, Литовської Республіки, Республіка Болгарія, Китайської Народної Республіки, Чеської Республіки, Грузії, Республіки Таджикистан, Королівства Іспанія, Республіки Польща Республіки Молдова, Французької Республіки, Турецької Республіки, Туніської Республіки, також під охорону поставлено такий предмет кримінального правопорушення, як державна таємниця. Так, за КК Азербайджанської Республіки у Розділі 11 «Злочини проти державної влади» Главою 31 «Злочини проти основ конституційного ладу і безпеки держави» передбачає ст. 274 «Державна зрада», ст. 276 «Шпигунство». В цій же главі, передбачена кримінальна відповідальність за ст. 284 за розголошення державної таємниці та ст. 285, яка регулює кримінально-правові наслідки у випадку втрати документів, що містять *державну таємницю* [5, С. 194-195, 197-198]. За КК Республіки Казахстан у Главі V «Кримінальні правопорушення проти основ конституційного ладу і безпеки держави» охорона державної таємниці передбачається у ст. 175 «Державна зрада», ст. 176 «Шпіонаж», ст. 185 «Незаконне збирання розповсюдження розголошення державних таємниць» та ст. 186 «Втрата носіїв відомостей, що містять *державні таємниці*» [5, С. 327-328, 331-332]. КК Литовської Республіки передбачає охорону державної таємниці у ст. 119 «Шпигунство», ст. 124 «Незаконне поводження із інформацією, що містить *державну таємницю*», ст. 125 «Розголошення державної таємниці», ст. 126 «Втрата державної таємниці» [9, С. 76-78]. КК Республіки Болгарія у Главі I «Злочини проти республіки» у Розділі 2. «Зрада і шпигунство» передбачає предмет державну таємницю у ст. 104. (1), яка встановлює відповідальність до особи, яка видає або збирає з метою видачі іноземній державі чи іноземній організації інформації, що *становить державну таємницю*. В іншій главі XII «Злочини проти обороноздатності Республіки проти відомостей, що складають державну таємницю, проти іноземної секретної інформації» у Розділі 1. «Злочини проти відомостей що становлять державну таємницю та проти іноземної секретної інформації» у ст. 357 у ч.1 до статті зазначає, що притягується до кримінальної відповідальності особа, яка розголошує інформацію, що становить *державну таємницю*, яка була довірена йому або стала відома у зв'язку з його службою чи роботою, а також той хто розголошує таку інформацію усвідомлюючи, що це може призвести до заподіяння шкоди інтересам Республіки Болгарія, якщо діяння не підлягає більш суворого покарання. Також у ст. 358.1 встановлено, що караним є втрата документів, публікацій чи матеріалів, що містять відомості, що становлять *державну таємницю* або іноземну секретну інформацію отримано на підставі міжнародного договору учасником якого є Республіка Болгарія. Державна таємниця поставлена під охорону також у ст. 359.1 (хто спричиняє розголошення відомостей, що становлять державну таємницю або іноземної секретної інформації одержаної за міжнародним договором учасником якого є Республіка Болгарія через необережність); у ст. 360. (хто розголошує відомості військового економічного чи іншого характеру, що не становлять *державної таємниці*, але розголошення яких заборонено законом розпорядженням або іншим адміністративним актом) [11, С. 62, 269-270]. Ст. 111 КК Китайської

Народної Республіки визначає кримінальну відповідальність за незаконну передачу закордонним структурам організаціям та приватним особам, матеріалів, що представляють собою *державну таємницю* або іншу державну інформацію здобуто шляхом крадіжки шпигунства або підкупу [7, С. 41-42]. КК Чеської Республіки у Розділі II «Кримінальні правопорушення проти безпеки Чеської Республіки іноземної держави та міжнародної організації» у секції 316 «Шпигунство», секція 317 «Створення небезпеки щодо секретної інформації», секція 318 «Необережне створення небезпеки секретної інформації» [18, С. 201-203]. КК Грузії у Розділі 11 «Злочини проти держави» у Главі 37 «Злочини проти основ конституційного ладу і безпеки Грузії» передбачає кримінально правові норми, що ставлять під охорону державну таємницю. Так, ст. 313 «Видача державної таємниці»; ст. 314 «Шпигунство»; ст. 320. «Розголошення державної таємниці»; стаття 321. «Порушення порядку дотримання державної таємниці» [6, С. 192-193, 195-196]. КК Республіки Таджикистан у Розділі XIII «Злочини проти державної влади» у Главі 29 «Злочини проти основ конституційного ладу і безпеки держави» регламентує охорону державної таємниці у ст. 305 «Зрада державі»; ст. 308 «Шпигунство»; ст. 311 «Розголошення державної таємниці»; ст. 312 «Втрата документів що містять державну таємницю» [13, С. 213, 215, 218-219]. КК Королівства Іспанія встановлює кримінальну відповідальність за посягання на державну таємницю у Розділі XXIII «Про зраду злочини проти миру і незалежності держави, а також про злочини пов'язані з національною обороною» у Главі I «Про зраду» у ст. 584 встановлено, що іспанець який з метою надати послугу іноземній державі міжнародні асоціації чи організації здобуде від робить зіпсує або розкриє інформацію визначено як закрито або секретну яка здатна завдати шкоди національній безпеці крається як зрадник [8, С. 246]. КК Республіки Польща охорону державної таємниці визначає у Главі XXXIII «Злочини проти охорони інформацію» у статті 265. (§ 1. той хто розголошує або всупереч закону використовує закрити інформацію що відноситься до «таємної» або «абсолютно таємної»); у ст. 266 (§ 1. той хто всупереч приписом закону про або прийнятим на себе зобов'язанням розкриває чи використовує інформацію яку дізнався у зв'язку з виконуваними функціями виконуваною роботою публічною соціальною господарською чи науковою діяльністю; § 2. посадова особа яка розкриває не повноважний особі інформацію що не підлягає розголошенню як обмежена або конфіденційна чи інформацію яку вона отримала в зв'язку з виконанням службових обов'язків та розкриття якої може завдати шкоди охоронюваним законом інтересам) [12, С. 102-103]. КК Республіки Молдова передбачає кримінально-правові норми, які забезпечують охорону державної таємниці. Так у Главі 7 «Злочини проти публічної влади та безпеки держави» у ст. 337 «Зрада Батьківщині»; ст. 338 «Шпигунство»; ст. 344 «Розголошення державної таємниці»; ст. 345 «Втрата документів що містять державну таємницю» [10, С. 437-438, 439-440]. КК Французької Республіки передбачає охорону державної таємниці у Книзі 4. «Про злочини та проступки проти нації держави та громадського спокою» у Розділі 1. «Про посягання на основні інтереси нації» у Розділі 3. «Про передачу інформації іноземній країні» у ст. 411-6; ст. 411-7; ст. 411 – 8 [17, С. 186-187]. КК Турецької Республіки забезпечую охорону державної таємниці у Розділі 11 «Злочини проти нації держави» у ст. 258 «Розкриття службової таємниці»; у Розділ 15 «Злочини проти конституційного устрою та дії конституційних положень» у ст. 325 (1) «Політичне чи військове шпигунство», у ст. 326 (1) «Розкриття інформації, що стосується громадської безпеки та політичних інтересів держави», у ст. 328 (1) «Міжнародне шпигунство», у ст. 330 (1) «Використання урядових таємниць та зрада державних службовців» [15, С. 147, 182-184].

Також серед КК зарубіжних країн є ті, що у диспозиціях статей не містить вказівку на державну таємницю, в них використовуються такі предмети як «засекречена інформація», «секрети національної оборони». Серед таких країн КК Турецької Республіки, який містить ряд статей, які стосуються засекреченої інформації: ст. 331 (1) «Доступ до засекреченої інформації», ст. 332 (1) «Доступ до секретної інформації для шпигунських цілей», ст. 333 (1) «Розкриття секретної інформації», ст. 334 (1) «Розкриття секретна інформація для політичних чи військових шпигунських цілей»; ст. 335 (1) «Шпигунство через необережність

халатність», ст. 336 (1) «Зберігання документів, що стосуються громадської безпеки» [15, С. 185-187]. А також КК Туніської Республіки у Книзі 2. «Різні злочини та їх покарання» у частині 1 «Посилання на громадський порядок» у главі 1 «Замахи проти зовнішньої безпеки держави» у ст. ст. 60-я, 60-а, 60-с, 61-а – передбачають предметом інформацію що містить секрети національної оборони [14, С. 24-27].

Висновки. На підставі порівняльно-правового аналізу кримінально-правових норм, що регламентують охорону державної таємниці у КК зарубіжних країн та КК України, ми дійшли наступних узагальнень. Державна таємниця як предмет кримінальних правопорушень за КК України передбачений в трьох розділах, в яких передбачені окремі кримінальні правопорушення, а саме ст. 111 КК України «Державна зрада», ст. 114 КК України «Шпигунство», ст. 328. «Розголошення державної таємниці», ст. 329 «Втрата документів, що містять державну таємницю» ст. 422 «Розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю, або втрата документів чи матеріалів, що містять такі відомості». А отже, український законодавець забезпечує охорону відповідного предмету через охорону таких суспільних відносин, як національна безпека, режим державної таємниці та порядок несення військової служби. Відповідно державна таємниця, як предмет кримінальних правопорушень забезпечує не тільки єдиний порядок поводження із документами та іншими матеріалами, що містять державну таємницю, а й національну безпеку та обороноздатність держави. У КК зарубіжних країн визначення державної таємниці, як предмету кримінальних правопорушень має певні подібності із КК України та відмінності. Так у КК деяких зарубіжних країн законодавець здійснює охорону досліджуваного предмету у межах таких суспільних відносин, які охороняють основи конституційного ладу і безпеки держави (КК Азербайджанської Республіки, КК Республіки Казахстан, КК Литовської Республіки, КК Республіка Болгарія, КК Китайської Народної Республіки, КК Чеської Республіки, КК Грузії, КК Республіки Таджикистан, КК Королівства Іспанія, КК Республіки Польща, КК Республіки Молдова, КК Французької Республіки). Єдиною відмінністю є те, що український законодавець здійснює охорону державної таємниці у кримінальних правопорушеннях, які пов'язані із державною зрадою, шпигунством, розголошенням державної таємниці, втратою документів, що становлять державну таємницю, які регулюється різними розділами КК України, проте, у більшості досліджуваних КК зарубіжних країн усі вищезазначені кримінальні правопорушення забезпечують охорону конституційного ладу і безпеки держави. Встановлені КК зарубіжних країн (Турецької Республіки, Туніської Республіки) у диспозиціях статей яких не йдеться про державну таємницю, в них використовуються такі предмети, як «засекречена інформація», «секрети національної оборони», проте зміст цих статей, вказує на подібність із державною таємницею.

Список використаних джерел:

1. Бантишев О.Ф. Як довести, що ти не шпигун? *Політика і час*. 1994. № 8. С. 24-28.
2. Василенко Д.П., Маслак В.І. Законодавство провідних країн світу в сфері захисту інформації. *Вісник КДУ імені Михайла Остроградського*. Вип. 2/2010 (61). Ч. 1. 2010. С. 128-132.
3. Гбур Л.В. (2021). Особливості відповідальності за розголошення державної таємниці в Україні та зарубіжних країнах: порівняльно-правовий аналіз. *Право. Людина. Довкілля*, 12(1): 181-187.
4. Ковальов К.С., Леонов Б.Д. Забезпечення охорони державної та службової таємниці у сфері оперативно-розшукової діяльності за законодавством окремих держав: порівняльний аналіз. *Інформація і право*. № 1(20)/2017. С. 82-92.
5. Кримінальний кодекс Азербайджанської Республіки, Кримінальний кодекс Республіки Казахстан під ред. В. Л. Менчинського. Переклад на українську мову – Т. В. Руденко. К. : ОВК, 2016. 490 с.
6. Кримінальний кодекс Грузії / Переклад на українську мову Т.В. Руденко. під. ред. О.В. Коротюк. К.: ОВК, 2021. 254 с.

7. Кримінальний кодекс Китайської Народної Республіки / Переклад на українську мову – А. О. Воїнова, В. С. Станіч / під ред. Коротюк О. В., д. ю. н. К. : ОВК, 2021. 196 с.
8. Кримінальний кодекс Королівства Іспанія / під ред. В. Л. Менчинського. Переклад на українську мову О. В. Лішевської. К. : ОВК, 2016. 284 с.
9. Кримінальний кодекс Литовської Республіки / переклад – К. В. Менченя; під ред. О. В. Коротюк. К. : ОВК, 2021. 158 с.
10. Кримінальний кодекс Республіки Білорусь, Кримінальний кодекс Республіки Молдова / під. ред. В.Л. Менчинського. Переклад на українську мову Т.В. Руденко. К.: ОВК, 2016. 462 с.
11. Кримінальний кодекс Республіки Болгарія / О. В. Коротюк. К. : ОВК, 2024. 294 с.
12. Кримінальний кодекс Республіки Польща / під ред. В. Л. Менчинського. Переклад на українську мову В. С. Станіч. К. : ОВК, 2016. 138 с.
13. Кримінальний кодекс Республіки Таджикистан / під. ред. В.Л. Менчинського. Переклад на українську мову К.В. Менченя. К.: ОВК, 2019. 288 с.
14. Кримінальний кодекс Туніської Республіки/ під ред. В.Л. Менчинського. Переклад на українську мову – К.І. Мазуренко. К. : ОВК, 2016. 104 с
15. Кримінальний кодекс Турецької Республіки / Переклад В. С. Станіч / під ред. О. В. Коротюк., д. ю. н. К. : ОВК, 2021. 190 с
16. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14?find=1&text=%D0%A1%D1%82%D0%B0%D0%BD%D1%96#w1_56 (дата звернення 07.02.2025 р)
17. Кримінальний кодекс Французької Республіки, під ред. В. Л. Менчинського. Переклад на українську мову Станіч В.С.. К. : ОВК, 2017. 348 с.
18. Кримінальний кодекс Чеської Республіки / Переклад на українську мову – О. В. Коротюк. К. : ОВК, 2020. 264 с.
19. Леонов Б.Д., Шамсутдінов О.В. Особливості відповідальності за злочини у сфері охорони державної таємниці за кримінальним правом деяких зарубіжних держав (порівняльно-правова характеристика): навч. посібник. Київ: Наук.-вид. відділ НА СБУ, 2009. 92 с.
20. Пономаренко О. А. Особливості кримінально-правової охорони державної таємниці за законодавством США. *Інформація і право*. № 2(37)/2021 С. 123-128.
21. Савченко А. На захисті державної таємниці: американський досвід. *Міліція України*. 2005. № 10. С. 24-25.
22. Усов Д.С. Захист державної таємниці за кримінальним законодавством інших країн на пострадянському просторі. *Публічне право*. 2013. № 3. С. 103-109.
23. Хавронюк М.І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації: монографія. Київ: Юрисконсульт, 2006. 1048 с.
24. Шабліста О. О. Витоки та сучасний стан кримінально-правової охорони державної таємниці. *Право і суспільство*. 2012. № 3. С. 217–220.
25. Шлапаченко В.М. Шляхи удосконалення нормативно-правового визначення державної таємниці. *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*. 2013. № 3. С. 41-44.
26. Шуп'яна М. Ю. Державна таємниця як предмет кримінально-правової охорони в Республіці Польща. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Юридичні науки*. 2018. Вип. 4(2). С. 89-92.

